

๒ ผู้คน สังคม และบ้านเมือง

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของผู้คน สังคม และบ้านเมืองของภาคใต้ สัมพันธ์กับทำเลที่ตั้ง ซึ่งอยู่บนเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกและตะวันตกมายาวนานตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ ตอนต้นสืบเนื่องมา โดยมีผู้คนตั้งถิ่นฐานพัฒนาเป็นบ้านเมือง เช่น “ศรีวิชัย” “อาณาจักรตามพรลิงค์” หรือนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ในบริเวณพื้นที่ภาคใต้จึงพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นจำนวนมาก หลัฐานต่างๆ ที่พบมีตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ทวารวดี ศรีวิชัย สุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการที่มนุษย์จะเลือกที่ใดที่หนึ่งสำหรับอยู่อาศัยหรือตั้งหลักแหล่ง นั่นก็คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ โดยในสมัยก่อนมนุษย์ต้องพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต จึงต้องดูชัยภูมิการอยู่อาศัยให้ดีที่สุด ซึ่งภาคใต้มีพื้นที่ที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยหลายแห่งด้วยกัน

อย่างไรก็ดี ด้วยทำเลของภาคใต้จึงมีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศ และแม้แต่ในภาคใต้เองก็มีความซับซ้อนทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของผู้คนและบ้านเมือง สิ่งสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อวัฒนธรรมประเพณีของชาวใต้คือ ศาสนาและความเชื่อ ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และความเชื่อพื้นถิ่นที่เกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

ศาสนาพุทธ เป็นศาสนาสำคัญของชาวภาคใต้ วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของชาวใต้จึงเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มิงานบุญเป็นประเพณีที่สำคัญมากที่สุด คือ ประเพณีทำบุญเดือนสิบ และศาสนาสำคัญอีกศาสนาหนึ่งของชาวภาคใต้คือ ศาสนาอิสลาม ซึ่งมีชุมชนชาวไทยมุสลิมตั้งถิ่นฐานอาศัยรวมอยู่กับชาวไทยพุทธอย่างสงบสุข โดยเฉพาะในสี่จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และสตูล มีประชากรส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายมาเลย์และนับถือศาสนาอิสลาม บ้านเมืองเหล่านี้ในอดีตมีความสัมพันธ์กับมาเลเซียอย่างใกล้ชิด ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ จึงเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

ผู้คน สังคม และบ้านเมืองของภาคใต้ สามารถแบ่งออกได้เป็นภาคใต้ฝั่งตะวันออก หรือฝั่งอ่าวไทย กับภาคใต้ฝั่งตะวันตก หรือฝั่งอันดามัน

ปากน้ำ อ่าวลิซล และแผ่นดินฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรไทย อำเภอลิซล จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาคใต้ฝั่งตะวันออก

ทางฝั่งตะวันออกของอ่าวไทยเป็นแหล่งที่เกิดเป็นบ้านเมืองหนาแน่นและสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองในภาคกลาง ประเทศมาเลเซียและประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน ในภาคใต้ฝั่งตะวันออกนี้มีแม่น้ำสายสั้น ๆ และมีลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงเหนือ (ตุลาคม - มกราคม) พัดผ่าน ทำให้มีฝนตกมาก แม่น้ำสายสั้น ๆ นี้ ไหลลงสู่แม่น้ำใหญ่ทำให้เกิดสันทราย ซึ่งเป็นบริเวณที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนและการเพาะปลูก จึงมีการตั้งชุมชนอยู่บริเวณเชิงภูเขา และบริเวณที่ราบริมฝั่งทะเล ดังได้พบแหล่งโบราณคดีสำคัญ เช่น เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร เขาศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี แหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอยะยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมืองนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ บริเวณสันทราย ยังมีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณหลายแห่ง เช่น เมืองพระเวียง ชุมชนโบราณท่าศาลา - สีชล ชุมชนโบราณท่าเรือ ชุมชนโบราณบริเวณสทิงพระ จังหวัดสงขลา เมืองโบราณยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ขนาดใหญ่ เป็นต้น

เนื่องจากทางชายทะเลฝั่งตะวันออก เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการของบ้านเมืองมาอย่างยาวนานและสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จึงมีทั้งชุมชนที่มีความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจนเกิดเป็นท้องถิ่นต่าง ๆ และชุมชนซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ และได้กลายเป็นท้องถิ่นสำคัญในภาคใต้ในปัจจุบัน เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสุราษฎร์ธานี เมืองสงขลา เมืองหาดใหญ่ เมืองพัทลุง เป็นต้น ซึ่งเมืองต่างๆ เหล่านี้ เป็นศูนย์กลางสำคัญของภาคใต้ในปัจจุบัน จึงส่งผลให้เมืองต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นตัวแทนของท้องถิ่นภาคใต้อันมีเอกลักษณ์ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม บางเมืองในอดีตที่เคยเป็นศูนย์กลางและชุมชนขนาดใหญ่ แต่ในปัจจุบันเป็นเพียงชุมชนขนาดเล็กลงมาในระดับอำเภอเท่านั้น เช่น เมืองไชยา เมืองพุนพิน เป็นต้น

โบราณสถานวัดโมคลาน อำเภوتاศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เมืองโบราณยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี

ภาคใต้ฝั่งตะวันตก

ชายฝั่งตะวันตก หรือฝั่งอันดามัน มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างจากฝั่งตะวันออก หรือฝั่งอ่าวไทย ฝั่งทะเลบริเวณนี้ เกิดจากการยุบตัวทำให้เกิดอ่าวเว้า ๆ แหว่ง ๆ หาดทราย ค่อนข้างชันและแคบ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา อีกทั้งยังมีคลื่นลมแรง ทำให้ชุมชนขยายตัวได้ยาก เนื่องจากมีพื้นที่จำกัด จึงเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดเล็ก ถึงแม้จะมีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่สมัย ก่อนประวัติศาสตร์แต่ไม่เหมาะแก่การสร้างอาณาจักรขนาดใหญ่ และเนื่องจากบริเวณดังกล่าว อยู่ในเส้นทางการค้าระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออกมาตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น จึงได้พบหลักฐานทางโบราณคดีว่า ได้เกิดเมืองท่าพาณิชย์นานาชาติที่มีชาวต่างประเทศเข้ามา ติดต่อค้าขายเป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างแหล่งโบราณคดีสำคัญ เช่น เมืองตะกั่วป่า จังหวัดพังงา บ้านทุ่งตึก (เหมืองทอง) ตำบลเกาะคอ จังหวัดพังงา คลองท่อม จังหวัดกระบี่ ภูเขาทอง จังหวัด ระนอง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทางฝั่งตะวันตกของภาคใต้จะพบหลักฐานโบราณคดีที่มีอายุตั้งแต่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้น แต่ไม่เหมาะแก่การสร้างอาณาจักร ขนาดใหญ่เหมือนฝั่งตะวันออก การตั้งหลักแหล่งของชุมชนในปัจจุบันเพิ่งมาพัฒนาขึ้นในสมัยหลัง โดยเฉพาะในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ อันเนื่องมาจากการทำเหมืองแร่ดีบุกที่เกิดขึ้นในแหลมมลายู ทำให้ชาวจีนได้เข้ามาทำเหมืองแร่ และทำสวนยาง จึงทำให้เกิดเมืองต่าง ๆ ขึ้นหลายเมือง เช่น เมืองระนอง เมืองตะกั่วป่า เมืองพังงา และเมืองกระบี่ ส่งผลให้วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวภาคใต้ ฝั่งอันดามันมีลักษณะที่เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งจีน ไทย มาเลย์ และ กลุ่มพื้นเมืองเดิม เช่น ชาวเล เป็นต้น

